

Dejan Zadavec, Ljubljana
**OMEMBE SLIKARJEV
V SPODNJE ŠTAJERSKIH
ŽUPNIJSKIH MATIČNIH KNJIGAH
(DO LETA 1770)**

I. del: Območje med Savo, Sotlo in Savinjo

Umetnostnozgodovinske raziskave imajo v Sloveniji že več kot stoletno tradicijo. V tem obdobju je raziskovalcem uspelo razrešiti mnogo problemov in neznank, preostali še prihajajo na vrsto. Eden stalnih je zagotovo problem opredelitve avtorstva – še vedno – kar precejšnjega števila starejših poslikav. Najdlje in najpogosteje uporabljana metoda stilnokritične primerjave sicer (verjetno) žanje uspehe, a je popolnoma neuporabna pri identifikaciji del kakšnega stroki neznanega slikarja. Ostanajo še viri. V primeru, da pogodbe za poslikave in drugi konkretni dokumenti niso ohranjeni, je treba seči tudi po nekoliko manj izpovednih oziroma posrednih virih.

Omembe slikarjev v krstnih oziroma rojstnih, poročnih in mrliških matičnih knjigah sicer ne razrešijo vprašanja avtorstva različnih slik, fresk in drugih poslikav, lahko pa z umestitvijo tovrstnih umetnikov v neki prostor in čas raziskovalcu posredno zožijo število možnih kandidatov. Umetnostni zgodovinarji pa lahko nato, kljub pomanjkanju morebitnih drugih arhivskih virov, na osnovi metode stilnokritične primerjave z drugimi, avtorsko že znanimi poslikavami ugotovijo, ali je dotična oseba morda avtor točno določene poslikave. Omenjeni fragmentarni podatki iz matičnih knjig so nadalje še v pomoč pri določanju časa nastanka poslikav, gibanja oziroma prostora, v katerem je neki slikar deloval, ključnega oziroma primarnega pomena pa so seveda tudi pri sestavi biografij umetnikov.

Kot je razvidno že iz naslova, temelji članek predvsem na najdbi (vsebinsko skupih) podatkov iz ohranjenih matičnih knjig. Pregledani¹ so bili vpisi do konca leta 1770 v vseh danes znanih in do-

¹ Uporaba župnijskih matičnih knjig kot vira pri umetnostnozgodovinskih raziskavah ni nič novega. V želji po zapolnitvi lukenj v biografijah različnih umetnikov ali potrditvi avtorstva nekaterih umetnin so se iz vrst slovenskih umetnostnih zgodovinarjev pregleda vpisov krstov, porok in

stopnih matičnih knjigah župnij,² ležečih med rekami Savo, Sotlo in Savinjo, torej na območju, ki obsega okoli 850 kvadratnih kilometrov. V celotnem obdobju so matične knjige še vodili v latinskem jeziku, zato so slikarji, če so, vedno označeni z besedo *pictor*. Seveda pa ta latinska beseda ne označuje samo tega obrtniškega oziroma umetniškega poklica, ampak še kopico drugih. Uporabljali so jo tudi za polikromatorje, soboslikarje in pozlatarje.³ Na osnovi nekaterih že znanih dejstev in drugih arhivskih virov velja omeniti, da so bile osebe, najdene s to oznako, bolj ali manj prav slikarji.

Na obravnavanem območju si je od konca 17. stoletja dalje precejšnje posest v svojih rokah nakopičila družina Attems. Največje zasluge za to ima vsekakor ustanovitelj štajerske veje omenjene družine Ignac Marija grof Attems. Slednji je veljal za ljubitelja in mecen (baročne) umetnosti in kar nekaj njegovih spodnještajerskih gradov in tudi cerkva, katerih patron je bil, je bilo zavoljo njegovega »hobija« obnovljenih oziroma obogatenih z umetniškimi stvaritvami.⁴ V ohranjenih matičnih knjigah se v prvem četrtletju 18. stoletja kot botri pri krstih pojavljajo trije posamezniki iz t. i. kroga Attemsovih slikarjev. Radovljčan *Frančišek Karel Remb* je v Brežicah slikal vsaj od junija

smrti do sedaj sistematično lotevali Uroš Lubej, Blaž Resman, Sergej Vrišer, Igor Weigl in še kdo. Pričujoči članek torej še zdaleč ni pionirsko delo, njegova novost je morda le v tem, da pregled omenjenih matic ni bil vezan na iskanje točno določenega umetnika ali območja ene župnije, ampak vsebuje rezultate pregleda precej večjega števila teh knjig in zato omemb oz. gibanja slikarjev na širšem območju.

² Matične knjige so do leta 1770 na tem območju vodili na 21 župnijah (Bizeljско, Brestanica, Brežice, Dobova, Laško, Loka pri Zidanem Mostu, Pilštanj, Pišece, Podčetrtek, Podsreda, Sevnica, Sromlje, sv. Ema, sv. Peter pod Svetimi gorami, sv. Rupert nad Laškim, sv. Vid pri Planini, sv. Štefan pri Žusmu, Šmarje pri Jelšah, Videm, Zibika, Žusem). Ohranjenih je 97 matičnih knjig (okoli 270.000 vpisov), od katerih jih je 29 trenutno v župnijskih arhivih, 67 jih hrani Nadškofijski arhiv Maribor, ena pa je v privatni posesti. V celoti oz. za obdobje med letoma 1702 in 1792 so izgubljene le matice župnije Žusem. Avtorju članka ni uspelo pregledati le krstne matične knjige župnije sv. Štefana pri Žusmu 1761–1788, saj je slednja v privatni posesti neke v Ljubljani.

³ Marija MIRKOVIČ, Nove spoznaje o ranobaroknom slikaru Ivanu Đuri Milleru, *Godišnjak gradskog muzeja Varaždin*, VIII, 1988, p. 19.

⁴ Dejan ZADRAVEC, Postavitev in postavljevec materialnih in rodbinskih temeljev plemiške družine Attems na Štajerskem, *Zbornik občine Slovenska Bistrica*, III., Slovenska Bistrica 2009, pp. 100–114.

1700 do junija 1701.⁵ Čeprav se kot boter prvič omenja v začetku šestega meseca leta 1700, se lahko njegov prihod v Brežice prestavi vsaj za kakšen mesec ali pa še več nazaj, saj ga mati nezakonske deklice Marjete iz mesta Brežice verjetno ne bi prosila za botrovanje, ne da ga bi poprej vsaj malo spoznala. V tem času je Remb slikal v gradu. V matični knjigi je namreč pri prvem botrovanju zapisan kot grajski slikar (*pictor arcis*).⁶ Freske v slavnostni viteški dvorani so s tem slikarjem povezovali že nekaj časa, le čas nastanka je bil nekoliko vprašljiv.⁷ Nastajati so začele zagotovo vsaj že leta 1700, in ne leto ali dve pozneje, kot je bilo mišljeno do sedaj.⁸

Obnova Attemsovega brežiškega gradu je potekala v dveh ali več fazah. Ker arhivski viri niso ohranjeni, njenega obsega in različnih izvajalcev nikoli ne bo mogoče natančno ugotoviti. Druga faza se je začela okoli leta 1718, ko je – med drugim – kapelo in stopnišče poslikal *Franc Ignac Flurer*. Igor Weigl je na osnovi stilnokritičnih primerjav ugotovil, da omenjeni slikar najverjetneje ni slikal sam.⁹ Mu je morda

⁵ *Eodem die bapt(izat)a est Margaretha filia ill(egiti)ma p(at)ris N. N. et concubinae ei(us) Apolloniae Wanizhka, patrini fuere d(omi)n(us) generos(us) Francisc(us) Carol(us) Remb pictor arcis et d(omi)na Catharina Jureschikin, adstans d(omi)na Agnes Sdelzin, o(mn)es Runenses* (Maribor, Nadškofijski arhiv (NŠAM), matične knjige, RMK Brežice 1694–1709, 3. 6. 1700); *9 hui(us) bapt(izat)a est Apollonia filia ill(egiti)ma p(at)ris Georgio et concubina ei(us) Marina, patrini fuere d(omi)n(us) generos(us) Francisc(us) Carol(us) Remp et d(omi)na Magdalena Apollonia Aparnikin, o(mn)es Runenses* (ibid., 9. 2. 1701); *6 hui(us) bap(tiza)t(us) est Joannes fili(us) leg(iti)m(us) patris Martini Roslizheg et coniugis ei(us) Magdalenae, patrini fuere d(omi)n(us) Francisc(us) Carol(us) Rempp et d(omi)na Maria Theresia Mucharin Stolmaisteriza* (ibid., 16. 6. 1701).

⁶ Ibid., 3. 6. 1700.

⁷ Igor WEIGL, *Matija Persky. Arhitektura in družba sredi 18. stoletja*, magistrska naloga, tipkopis, Ljubljana 2000, p. 65; Barbara MUROVEC, Likovni viri za baročno stropno slikarstvo v Sloveniji, *Zbornik za umetnostno zgodovino*, n. s. XXXIX, 2003, p. 101.

⁸ Cf. Igor WEIGL, Die Einheimischen bewundern die Gemälde – Graf Ignaz Maria von Attems-Heiligenkreuz als Auftraggeber und Sammler, *Kunsthistoriker: Mitteilungen des Österreichischen Kunsthistorikerverbandes*, XVIII/XIX, 2001/2002, p. 51.

⁹ Igor WEIGL, Prenova gradu Podčetrtek v letih 1715–1723, *Kronika: Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, XLVII/1–2, 1999, p. 37. Po ugotovitvah in mnenju Barbare Murovec so freske na stopnišču brežiškega gradu avtorstvo Johanna Casparja Wagingerja (Barbara MUROVEC, Vorauske pasijonske slike. Johann Caspar Waginger in štajersko baročno sli-

pri tem kot sodelavec pomagal *Janez Jakob Raiser* iz Gradca? Le-ta se namreč pojavi v brežiških matičnih knjigah januarja 1723 kot boter pri krstu otroka dveh brežiških meščanov.¹⁰ V prid tej tezi govori tudi istočasna omemba obeh slikarjev med letoma 1718 in 1722 na Attemsovem gradu Podčetrtek.¹¹

Sicer pa sega najstarejša omemba kakšnega slikarja v Brežicah v matičnih knjigah v leto 1675. 25. junija se je *neimenovanemu slikarju* (N. N.) in njegovi ženi Marjeti rodila hči Ana. Zakonca sta takrat živela v mestu (*ex ciuitate*). Po botrih sodeč sta se gibala med vodilnimi sloji mestnega prebivalstva. Anina zastopnika pri krstu sta bila namreč mestni sodnik Peter de Juri in Marija Sidonija pl. Tilman, rojena baronica Edling.¹²

karstvo, *Acta historiae artis Slovenica*, X, 2005, p. 76; Barbara MUROVEC, Raziskovanje baročnega stropnega slikarstva na Slovenskem, *Vis Imaginis – Baročno slikarstvo in grafika*, Ljubljana 2006, pp. 99–116).

¹⁰ 27 huius Joannes Joseph(us) leg(i)t(imus) filius Christophori Jacobi et Teresiae coniug(is), levante d(omi)no Joanne Jacobo Reiser et d(omi)na Antonia Francisca Robidin, per me ut supra baptizat(us) e(st), Runense (NŠAM, matične knjige, RMK Brežice 1709–1725, 27. 1. 1723).

¹¹ 23 junii, Maria Joanna filia legit(ima) ex opido d(omi)ni Petri Omersa aurifabri et Teresiae coniug(is) ei(us), patrini fuerunt d(omi)n(us) Ignati(us) Flurer pictor in arce et Vrsula Stiplouschikin, bapt(izatus) e(st) per me ut supra (Podčetrtek, župnijski arhiv, RMK Podčetrtek 1678–1737, 23. 6. 1718); 27 decemb(ris), Anna Maria filia legit(ima) ex Millena in Croatia Jacobi Hirspeh hortulani inibi et Teresiae coniug(is) ei(us), patrini fuerunt d(omi)n(us) Jo(ann)es Raiser pictor in arce Lands(pergensi) et virgo Barbara Robidin, bapt(izata) e(st) per me Jo(ann)em Terasch vic(arium) loci ex licentia d(omi)ni parochi ad s(anc)tam Cath(arinam) (ibid., 27. 12. 1718); 16 feb(ruarii), Mathias fili(us) legit(imus) ex Stadlernberg Thomae Kotschiasch et Mariae coniugis ei(us), patrini d(omi)n(us) Jo(ann)es Raiser pictor in arce Lands(pergensi) et Gertrudis Potschiualschikin, bapt(izatus) e(st) per me ut supra (ibid., 16. 2. 1719); 18 Xbris bapt(izat)a e(st) Eua filia leg(iti)ma d(omi)ni Andreae Stipelhausheg & con(iugis) eius Mariae, p(er) me ut sup(ra), pat(rini) fuere peritissimus d(omi)nus Jo(ann)es Raiser pictor in arce & domina Catharina Praeglin, ad(stan)te d(omi)na Barbara Clobouin, hic ex oppido (ibid., 18. 12. 1722); Dejan ZADRAVEC, Jože Maček: Podčetrtek skozi stoletja, *Kronika: Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, LVII/1, 2009, p. 131; WEIGL 1999, cit. n. 9, pp. 36–37.

¹² 25. juni 1675 baptizata e(st) Anna filia legitima N. N. pictoris et (con)iugis illi(us) Margarethae, patrin(us) fuit d(omi)nus Petr(us) de Juri hui(us) ciui(at)is iudex, patrinae fuere illustrissa d(omi)na d(omi)na Maria Sidonia Tilmanin nata libera baronissa ab Edling et d(omi)na Maria Shulmar-

Poleg Attemsov je slikarje na območju med Savo, Sotlo in Savinjo najemala tudi grofovska družina Gaisruck. Na začetku 18. stoletja so dali njeni člani prezidati stari dvor Jelše v udobno baročno rezidenco. Slikarsko znanje sta v dvorcu na ogled postavljala vsaj dva slikarja: med letoma 1711 in 1712 *Janez Krstnik Kuen*, v letu 1713 pa neki *Schmiedmann*.¹³ Njuno delo za zdaj še ostaja neznanka. Morda sta slikala freske, morda portrete članov družine¹⁴ ali pa oboje. Janez Krstnik je v Šmarje prišel neporočen. Kot takšen je tudi odšel, pa čeprav se mu je tam 1. decembra 1712 rodila hči Barbara.¹⁵ Šmarski Kuen je zelo verjetno istoveten s slikarjem Janezom Krstnikom Kuenom iz Weisenborna. Leta 1686 rojeni slikar se je namreč po nekajletnem bivanju oziroma zadrževanju v Avstriji in na Češkem leta 1713 ustalil v Augsburgu.¹⁶ Prisotnost v Šmarju se časovno in tudi krajevno ravno pokriva z njegovim nekajletnim popotovanjem in bivanjem.

Kakšni dve desetletji pozneje je Šmarje dobilo svojega slikarja. V bližnjo vas Zastranje (*Sastrainah*) se je od neznano kod, morda iz Wessobrunna na Bavarskem,¹⁷ preselil in se stalno naselil *Jožef*

tzin, p(er) me Prim Vitalem loci parochum, ex ciuitate (NŠAM, matične knjige, RMK Brežice 1666–1694, 25. 6. 1675).

¹³ *Ata huius baptizat(us) e(st) Jacob(us) filius legitimus patris Pauli Lobushak et coniugis eius Gertrudis, patrin(us) generosus d(omi)n(us) Joannes Baptista Kuen pictor et Maria Marci Grobelsheg uxor, per me Blasium ut supra* (NŠAM, matične knjige, RMK Šmarje pri Jelšah 1690–1722, 4. 7. 1711); *Die Ima huius baptizata e(st) Barbara filia illegitima patris Joannis Bapt(ist)a Kuen pictoris in arce et concubinae eius Mariae, patrini fuerunt Georgii Tadina et Maria Georgii Sageishek filia, per me Blasium Jureshitsch coop(eratorem)* (ibid., 1. 12. 1712); slikar Schmiedmann se v matičnih knjigah nikoli ne omenja osebno, ampak le njegova žena, in sicer se vpis glasi: *die 26 hui(us) bapt(izat)a est Theresia filia illegit(im)a patris Adami Crouatae et concubinae ei(us) Mariae, patrini fuere Georgius Jesnar et Theresia Schmitmanin quaedam pictorisa, per me Georgio Jureschitsch cooperatorem* (ibid., 26. 10. 1713).

¹⁴ Jože CURK, *Sakralni spomeniki na območju občine Šmarje pri Jelšah*, topografsko gradivo VII, Celje 1967, p. 105.

¹⁵ NŠAM, matične knjige, RMK Šmarje pri Jelšah 1690–1722, 1. 12. 1712.

¹⁶ Ulrich THIEME – Felix BECKER, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, Band 22, Leipzig 1999, pp. 65–66, Andreas Ulmer, Kuen.

¹⁷ Barbara Murovec je ob pomoči Blaža Resmana že objavila nekaj podatkov o slikarju iz šmarskih matičnih knjig, in sicer samo na osnovi tistih vpisov, ki se tičejo rojstev njegovih otrok (Barbara MUROVEC, Poslikava cer-

Weitenhiller. V cerkvenih matičnih knjigah se ta šmarski slikar (*pictor Samariensis*)¹⁸ najprej pojavi junija 1733, in to v vlogi botra.¹⁹ Slednje vsekakor napeljuje na sklep, da je slikar na Spodnje Štajersko prišel že vsaj nekaj mesecev prej. Ali je pripotoval sam ali z ženo, se za zdaj na osnovi ohranjenih virov še ne da ugotoviti. Rojstvo prvega otroka Frančiška Saleškega tri leta in pol po njegovi najstarejši znani omembi²⁰ namreč ne ponuja potrditve niti prve niti druge teze. Ravno tako ni v nikakršno pomoč prva omemba njegove žene s konca januarja 1736.²¹ Dve leti in pol sta ravno zadosten čas za *Weitenhillerjevo* tukajšnjo poroko, ime Eleonora pa tudi ni bilo povsem neznano v teh krajih. Res pa je, da je bilo v prvi polovici 18. stoletja zelo redko. Zakoncema se je med letoma 1737 in 1754 rodilo šest otrok,²² od katerih pa mladosti nista preživela

kve sv. Roka nad Šmarjem pri Jelšah, *Acta historiae artis Slovenica*, VI, 2001, p. 120).

¹⁸ *Ex Sibika, die 4 maii bapti(zati) sunt gemini Joannes Nepomuc fili(us) legit(imus) patris Georgii Pristounik ediiti ad s(anctum) Bartholomaeu(m) et Sophiae ei(us) coniug(is), patrini erant d(omi)n(us) Joseph(us) Weittenhiller pictor Samariensis et Maria Shaberliza...* (NŠAM, matične knjige, RMK Zibika 1694–1751, 4. 5. 1736).

¹⁹ *Ex Babne Reke, 19 junii baptizata e(st) Maria filia illegitima et eius concubinae Helenae Hravatiza, patrini erant d(omi)nus Josephus Weitenhiller pictor et Catharina Saberlin, per Jo(ann)e(m) Gorischegg (ibid., 19. 6. 1733).*

²⁰ *Ex Samaria, 737 die 28 januarii, ego Antonius Markut bapt(iza)vi infantem natu(m) eodem ex patre Josepho Weitenhiller pictore et Eleonora (con)iugibus cui nomen impositu(m) fuit Franciscus Salesius, patrini fuerunt d(omi)nus Jacobus Silla praefectus in Erlachstein et Dorothea Josephi Dazer uxor Samariae* (NŠAM, matične knjige, RMK Šmarje pri Jelšah 1722–1740, 28. 1. 1737).

²¹ *Ex Pezhke, anno d(omi)ni 1736, die 28 januarii, ego Antonius Markut p(ro) t(empore) coop(eratore) Samariae bapt(iza)vi infantem natam eodem ex patre Andrea Bezkaushegg et Gertrude coniugib(us) cui nomen impositu(m) fuit Maria, patrini fuerunt Josephus Dazer et d(omi)na Eleonora d(omi)ni Josephi Weitenhiller pictoris uxor, parochiani Samarienses (ibid., 28. 1. 1736).*

²² Poleg že omenjenega Frančiška Šaleškega se je Jožefu in Eleonori tukaj rodilo še pet otrok: *Sa Strainie, die 18 martii bapt(izat)a est Josepha Joanna filia legit(im)a patris d(omi)ni Josephi Weitenhiller et eius d(omi)nae consortis Leonorae nata eade(m) die, levantes fuerunt illustrissim(us) d(omi)n(us) d(omi)n(us) liber baro Joseph(us) Ignatius Xaverius a Keller et illustrissima domicela Joanna Francisca Veronica a Gaisruk, substituta est Maria Barbara Neffin, p(er) me ut supra* (NŠAM, matične knjige, RMK Šmarje

najstarejša hči Jožefa Janeza in najmlajši sin Jožef.²³ Slikar se po rojstvu zadnjega otroka ni trajno odselil iz Zastranja, kot je zaslediti v novejši literaturi.²⁴ Naslednjih petnajst let se v šmarskih župnijskih knjigah ne omenja, kar sicer dejansko namiguje na njegovo odsotnost, potrjuje pa je seveda ne. Kakor koli, četudi se je slikar za nekaj časa odselil, pa je svojo posest v bližini Šmarja obdržal. Kot slikar iz Zastranja se v matičnih knjigah zopet pojavlja od februarja 1769 dalje.²⁵ Čas in kraj njegove smrti ter

pri Jelšah 1740–1757, 18. 3. 1742); *ex Sastraine, die 18 aprilis baptizata fuit Helena filia leg(i)tima patris Josephi Waitenhiler et eius coniugis Eleonorae, leuantib(us) eum e sacro fonte patriniis Josepho Dazer et d(omina) Barbara Perunnin ambo parochiani domestici, per me Matthaeu(m) Strukl* (ibid., 18. 4. 1745); *Ex Sastraine, die prima feb(ruari) b(a)ptizata est Maria filia legitima patris Josephi Waitenhiler et eius coniugis Eleonorae, eodem die nata, leuantibus eam e sacro fonte patriniis d(omino) Joanne Stainizer et Maria Anna Wolfantorin vices egerunt illus(trissi)mi comitis Guidonis a Gaisrok et illus(trissi)ma domicella Philippa a Gaisrok, per me Matthaeum Strukl* (ibid., 1. 2. 1750); *Ex Sestrajna, die XIV. julii baptizatus est Josephus filius legitimus patris d(omi)ni Josephi Weittenhüller pictoris & d(omi)nae Eleonorae conjugum, natus heri circa 11mam noctu, leuantibus eum e sacro fonte patriniis illustrissimo d(omi)no comite Guidone a Gaysrugg & ill(ustri)ss(i)ma comitessa Christina a Gaysrugg vidua quorum vices egerunt nobilis d(omi)nus Joannes Steinzer praefectus ill(ustri)ss(i)mi dominii in Erlachstein & virgo Maria Pachmayerin ibidem cameraria, per me Fr(anciscum) Xav(erium) Hasl coop(erator)em loci* (ibid., 14. 7. 1752); *Ex Sestrainah, die XVI. maii ego Fr(anciscus) Xau(erius) Hasl coop(eratore) loci baptizavi infantem hodie circa 7mam mane natam ex d(omino) Josepho Weittenhüller pictore et d(ominam) Eleonora conjugib(us) hujus parochiae ex familia civili cui impositum est nomen Maria Francisca, patrini fuerunt ill(ustri)ss(i)mus d(ominus) Henricus Quido comes a Gaysrugg & ill(ustri)ss(i)ma d(omi)na Joanna Christina comitissa a Gaysrugg vidua, quorum vices egerunt nobilis d(ominus) Joannes Steinzer praefectus in Erlachstein & virgo Maria Anna Pachmayerin camerela ibidem* (ibid., 16. 5. 1754).

²³ *Die 4ta junii sepulta est Josepha Joanna d(omini) Josephi Waitenhiller filia, aetatis suae annorum septem, in caemeterio Betatae Mariae Virginis, per me Matthaeum Strukl coop(eratorem)* (NŠAM, matične knjige, MMK Šmarje pri Jelšah 1739–1763, 4. 6. 1749); *ex Sestrainah, die XXVI. II. ap(rilis) sepultus e(st) Joseph(us) Josephi Weitenhiller pictoris fili(us), aetatis suae unius anni, per me Mathaeum Strukl* (ibid., 28. 4. 1753).

²⁴ Po mnenju Barbare Murovec je okoli petnajst let sodeloval pri krašenju tukajšnjih cerkva in graščin, nato pa se je sredi petdesetih let, ko so bila dela končana, odselil (MUROVEC 2001, cit. n. 17, p. 120).

²⁵ *Ex Sadershe, die 24ta, bapt(izat)a est per eundem Maria filia leg(i)tima Joannis Sorko et Mariae coni(ugi)b(us) nata eodem, lev(antibus) d(omi)no Josepho Weittenhiller et Vrsula Podrepshekin* (NŠAM, matične knjige,

čas in kraj pokopa ostajajo neznani. Umrli je enkrat po februarju 1773, in to zagotovo ne v Zastranju, saj ni bil pokopan na šmarskem župnijskem pokopališču.²⁶ O njegovi prepoznavnosti in družbenem statusu na lokalni ravni posredno pričajo botrovanja grofovske družine Gaisruck ter tudi poroki njegovih hčera. Marija se je 12. januarja 1773 omožila s krojačem Francem Šusterjem iz Nove Cerkve, Katarina pa tri tedne pozneje s čevljarjem Jožefom Jakovičem iz Rogatca.²⁷

Najstarejša omemba slikarja v matičnih knjigah župnije Laško sega v leto 1671. 18. avgusta je nezakonski hčerki Andreja Kopuna iz vasi Kovk, ležeče nedaleč od Hrastnika, botroval slikar *Jurij Strasburger* (*Strospurger*), tržan iz Radeč.²⁸ Nekako v istem času, in sicer leta 1694, je neki Marko Straßburger sodeloval pri postavitvi oltarja

RMK Šmarje pri Jelšah 1757–1797, 24. 2. 1769); *ex Sadershe, die 26ta bapt(izat)a est p(er) r(everendum) d(ominum) Josephum Petrzh Maria fil(ia) leg(itima) Joannis Sorko et Elisabethae con(iugis), lev(antibus) d(omi)no Josepho Weitenhiler et Ursula Podrepshekin, nata vesperi hora 8va* (ibid., 26. 4. 1770); *Ima Xbris, r(everendus) d(ominus) Franc(iscus) Xav(erius) Perian, infans Barbara legitima, parentes Jacobus Pesdeushegg et Agnes, patrini d(ominus) Josephus Weitenhiller pictor et Elisabeth Grobelschekin, locus vicinia Sadershe, numeri domus 8* (ibid., 1. 12. 1772); PMK Šmarje pri Jelšah 1765–1785, 12. 1. 1773 in 3. 2. 1773.

²⁶ V mrliških matičnih knjigah namreč ni vpisa njegove smrti in pokopa (NŠAM, matične knjige, MMK Šmarje pri Jelšah 1764–1828).

²⁷ *12ma januarii anno 1773, r(everendus) d(ominus) Franc(iscus) Xau(erius) Perian, sponsi: d(ominus) Fran(ciscus) Xau(erius) d(omini) Lauentii Shuster ex pago Neykirchen fil(ius) leg(itimus) caelebs professione sartor, cum virgine Maria d(omini) Josephi Weitenhiller pictoris ex Sastrajne fil(ia) leg(itima) paroch(iae) Samar(iensi), testes: d(ominus) Laurentius Jeger sartor ex parochia s(ancti) Georgii et Mathias Wirth paroch(ia) Sama(riensi) aeditus, Neykirchen 15* (NŠAM, matične knjige, PMK Šmarje pri Jelšah 1765–1785, 12. 1. 1773); *3tia februarii, r(everendus) d(ominus) Fran(ciscus) Xau(erius) Perian, sponsi: Josephus Jackolitsch viduus ex oppido Roitsch, professione sutor, cum virgine sponsa Catharina d(omini) Josephi Weitenhiller professione pictoris ex vicinia Sastraine fil(ia) leg(itima), testes: Mathias Wirth aedituus Samariensis et Johannes Piberscheegg faber lignarius ex oppido Roitsch, Roitsch 36* (ibid., 3. 2. 1773).

²⁸ *Die 18 augusti, ex Kouško, Marina filia ilegítima bapt(izat)a e(st) ex patre Andrea Capun et (con)cubinae ei(us) Agnetis fuit Ancila apud Joannem Supan in Coretna, patrini fuerunt domin(us) Georgi(us) Strospurger pictor et ciuis in Rotschoh et Eua vxor Supani ex Coretna, per me Franc(iscum) Callin coop(eratorem)* (Laško, župnijski arhiv, matične knjige, RMK Laško 1665–1679, 18. 8. 1671).

Sv. trojice v podružnični cerkvi sv. Kunigunde pri Celju.²⁹ Enak priimek, bližina obeh krajev in obdobje nakazujejo, da sta bila morda oba slikarja v sorodu.

Nekaj let pozneje se je v Laškem za krajši čas ustalil slikar *Martin Trer*. Slednjega je v trg ob Savinji morda pripeljala služba pri novem lastniku gospostva Laško; to je bil grof Janez Vajkard Vetter von der Lilie, ki je sredi sedemdesetih let 17. stoletja naročil gradnjo dvorca.³⁰ Trer je živel v trgu, kjer se mu je 6. marca 1678 rodil sin Gregor.³¹

Slovenski umetnostnozgodovinski stroki je še precej neznan življenje in delo *Tobije Gerharda Obermayerja*. Zanj je Viktor Steska na podlagi Wallnerjeve objave v MMK 1903 zapisal le, da je leta 1727 bival v Ljubljani.³² Njegovo rojstvo se lahko na osnovi posrednih podatkov umesti med leti 1670 in 1690. Ta sklep izhaja iz predpostavke, da Obermayer ni bil niti dosti starejši niti dosti mlajši od svoje prve žene. Urška je namreč umrla 7. marca 1740 v 64. letu starosti.³³ Pokopali so jo na pokopališču pri cerkvi sv. Martina v Laškem, kar je tudi trenutno najstarejša znana omemba tega slikarja oziroma njegove družine v tem trgu. Priletni vdovec ni dolgo stal križem rok. 30. junija 1743 se je zopet znašel v vlogi ženina. Poročil se je z Marijo Elizabeto Ragg, tesarjevo (morda tudi rezbarjevo) hčerko iz Krškega.³⁴ Redki podatki nakazujejo,

²⁹ Ulrich THIEME – Felix BECKER, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart*, Band 32, Leipzig 1999, p. 157, W. Scheidig, Straßburger Marcus.

³⁰ Ivan STOPAR, *Grajske stavbe v vzhodni Sloveniji, 3. knjiga, Spodnja savinjska dolina*, Ljubljana 1992, p. 64.

³¹ *Eodem die, ex oppido, Gregori(us) fili(us) legit(imus) ex patre Martino Trer pictore et coniuge eius Helena baptiz(atus) est per me Georgium Schiffre vic(arium), patrini fuere d(omi)n(us) Wilhelm(us) Dorner et d(omi)na Maria Bermaskonin* (Laško, župnijski arhiv, matične knjige, RMK Laško 1665–1679, 6. 3. 1678).

³² *Slovenski biografski leksikon* (SBL), 2. knjiga, Ljubljana 1935, p. 211, Viktor Steska, Tobija Gerhard Obermayer; Obermayer je na podlagi arhivskih virov v Ljubljani izpričan že šest let prej: *Deposuit in officio Episcopali juramentum de Statu suo libero Tobias Gerhardus Obermayer pictor* (Ljubljana, Nadškofijski arhiv, KAL, Protocollum de annis 1721, 1722, 1723, 4. 5. 1721). Za ta podatek gre zahvala kolegici Metodi Kemperl.

³³ *Item, ex oppido, Vrsula Obermayrin, annorum circiter 64, prouisa o(mn)ib(us) a(a)cr(a)mentis, sepulta e(st) in caemeterio s(anci) Martini* (Laško, župnijski arhiv, matične knjige, MMK Laško 1721–1761, 7. 3. 1740).

³⁴ *Faber lignariorum magister* (Laško, župnijski arhiv, matične knjige, PMK Laško 1726–1784, 30. 6. 1743).

da je bil takrat Obermayer v Laškem že nekaj časa stalno naseljen. Vpis v poročni knjigi ga označuje kot trškega slikarja (*pictor in oppido*),³⁵ poroka njegove služkinje (*pictoris famula*) januarja 1742³⁶ pa dokazuje, da je imel tamkaj tudi domovanje. Manj kot leto po poroki se je zakoncema rodil edini otrok. Poimenovala sta ga Francišek, in sicer po njegovemu botru, trškem sodniku Francišku Turnerju.³⁷ Po sinovem krstu se Tobijsa Obermayer v laških matičnih knjigah ne pojavlja več. Glede na to, da njegove smrti ni zaslediti vse do leta 1784, pomeni, da je najverjetneje umrl nekje drugje.

V gradu Loka pri Zidanem Mostu je za Karla Jožefa barona Wintershoffna septembra 1724 slikal neki *Janez s Koroške*.³⁸

Slikar *Matija Klemen* (*Klemen, Clemen*) je v drugi polovici 18. stoletja živel v obsavskem trgu Sevnica. V zakonu z neko Marijo sta se mu tam v letih 1757 in 1758 rodila sinova Mihael Francišek in Mihael.³⁹ Komaj sedem dni po rojstvu prvorojenca je družino doletela tra-

³⁵ Die 30 junii, ex oppido, d(omi)n(us) Tobias Gerhardus Obermayr, uidu(us), pictor in oppido, copulat(us) e(st) cum sponsa sua d(omi)na Maria Elisabetha Raggin d(omi)ni Jo(ann)is Ragg ciuis et fabruru(m) lignariorum magistri filia Gurgfeldi, parochiana Tyberiensis, iuxta ritum s(acri) R(omani) t(ridentini), praesentib(us) d(omi)no Matthaeo Weitracher et d(omi)no Josepho Maxl, per Jacobu(m) Schnelle coop(eratorem) (ibid., 30. 6. 1743).

³⁶ Die 22. jan(uarii) 1742, ex oppido, d(omi)n(us) Michaelis Wenko fili(us) Philippus, sartor in oppido, copulat(us) e(st) cum sponsa sua virgine Barbara defuncti d(omi)ni Caspari Shurei filia, d(omi)ni Tobiae Obermayr pictoris famula, iuxta ritum s(acri) R(omani) t(ridentini), praesentib(us) d(omi)no Antonio Kugler et d(omi)no Carolo Engelleitner, per Joa(nnem) Bapt(ist)am Gayschnigg vic(arium) (ibid., 22. 1. 1742).

³⁷ Die 24 maii 1744, ex oppido, Francisc(us) natus circa 6tam matutinam fili(us) leg(itimus) patris domini Thobiae Obermayr et coniugis eius Apoloniae, levantib(us) eum e sacro fonte baptismatis nobili d(omi)no Francisco Thurner et d(omi)na Maria Apolonia Kehlin, bap(tiza)t(us) est post mediam sextam postmeridiem ab Andrea Primo Dragan coop(eratore) (NŠAM, matične knjige, RMK Laško 1736–1756, 24. 5. 1744).

³⁸ Ex Loch die 15 7bris 724, Vrsula Catharina filia illegitima bap(tizata) est, nata uero 14 hui(us) circa 8a(m) uespertinam, patris Mathiae stabularii dominii et concubinae eius Annae Pussiz, leuantib(us) d(omi)no Joanne pictore in dominio ex Charinthia et d(omi)na Maria Catharina Lorgarin, per Terentium de Marchi cap(ellanum) loci (NŠAM, matične knjige, RMK Loka pri Zidanem Mostu 1705–1736, 15. 9. 1724).

³⁹ 20 b(apti)z(at)us est Michael Franciscus d(omini) Mathiae Clemen et Mariae coniugum fili(us), patrinis nobili domino Antonio Shinkovicz et n(o) b(i)li v(irgine) Maria Abulnerin, a me Francisco Dragolitsch parochio (NŠAM,

gedija, saj je ta umrl.⁴⁰ Najstarejša Klemenova omemba v Sevnici sega slabega pol leta nazaj, ko se je ta slikar znašel v vlogi botra prijateljevega otroka.⁴¹ Njegov slikarski opus je slabo raziskan. Leta 1782 je obnovil oltar v podružnični cerkvi Sv. duha v Čelovniku.⁴²

V bližnjem oziroma sosednjem trgu Brestanica je kakšnih štirideset let živel slikar *Jožef Klaus (Klauss, Claus, Klaus)*.⁴³ Na prelomu 18. stoletja, morda v Švici ali na Švedskem (*ex Suaecia*), rojeni umetnik se je 26. februarja 1724 v župnijski cerkvi sv. Petra v Brestanici poročil z izbranko, 32-letno Katarino Elizabeto. Mladoporočenka je izhajala iz ugledne, a ne pretirano bogate trške družine. Njena starša sta bila Vid Friderik in Ana Marija Bremb pl. Bremsfeld.⁴⁴ Klaus pred poroko še ni posedoval zemljiškemu gospodstvu podložne nepremičnine v trgu. S Katarino Elizabeto sta po poroki živela pri njej doma. Oče je bil že nekaj let pokojni, tako da jima je poleg treh hčera in sina⁴⁵ družbo delala njena mati in morda še kateri od bra-

matične knjige, RMK Sevnica 1727–1765, 20. 9. 1757); 26. *baptizatus est Michael d(omini) Matthiae Clemen et Mariae fil(ius) leg(itimus), levante d(omino) Antonio Schinkouitsch et v(irgine) Anna Maria Abulnerin, per me Matthaeum Kautschisch coop(eratorem) loci* (ibid., 26. 9. 1758).

⁴⁰ 27 *sepulta est proles Mathiae Klemen n(omi)ne Michael Franciscus, unius septimanae, ad s(anctum) Nicolau(m)* (NŠAM, matične knjige, MMK Sevnica 1742–1782, 27. 9. 1757).

⁴¹ 12. *bapt(izat)us est Joseph(us) f(ilius) l(egitimus) Joannis Griviz et coni(ugis) ei(us) Helenae, levantib(us) Mathia Clemen pictore loci et Helena Kitovarza, per me Josephum Terash bene(ficiatium)* (NŠAM, matične knjige, RMK Sevnica 1727–1765, 12. 3. 1757).

⁴² Ignac Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant. IV. Theil. Das Dekanat Tüffer*, Graz 1881, p. 440.

⁴³ Jožefa Klause je v matičnih knjigah že iskala Tanja Badovinac. Našla in objavila je vpise njegove tukajšnje poroke, rojstva dveh zakonskih hčera in nezakonske hčerke ter smrti (Tanja BADOVINAC, Joseph Claus (1700–1764). Drobeci o slikarju in njegovem delu, *Celjski zbornik*, Celje 1991, pp. 29–30).

⁴⁴ NŠAM, matične knjige, RMK Brestanica 1688–1708, 9. 2. 1694; 26 *hui(us), d(ominus) Josephus d(omini) Joannis Klauss l(egitimus) f(ilius) pictor ex Suaecia* (morda Suaeuia) *copulatus e(st) in faccie ecclesiae cum Chatharina Elisabetha l(egitima) f(ilia) def(uncti) d(omini) Friderici Viti Weremb, testes fuere d(ominus) Josephus Bogoznigk et d(omino) Francisco Sigismundo Martinz, per me coop(eratorem) ut supra* (NŠAM, matične knjige, PMK Brestanica 1690–1748, 26. 2. 1724).

⁴⁵ 24 *hui(us) Anna Regina filia legitima d(omini) Josephi Klaus pictoris et coniugis Elisabethae Chatharinae ex oppido bapt(izat)a e(st) hora 4ta*

tov ali sester. Hiša in k njej spadajoča posest nista bili veliki, saj so zanju gospodstvu letno plačevali denarne obveznosti, ki so bile med nižjimi v trgu.⁴⁶ 29. avgusta 1730 je tragičen dogodek v celoti spremenil družinsko življenje Klausovih. V 38. letu starosti je (iz neznanega razloga) umrla Jožefova žena Elizabeta.⁴⁷ Za sabo je poleg moža pustila še dve hčerki in sina. Čeprav je imel takrat slikar šele kakšnih trideset let, se ni vnovič poročil. Je pa mladi vdovec še naprej, sicer zunajzakonsko, skrbel za zadovoljitev svojih potreb. Novembra 1743 je intimno spoznal neko Heleno in devet mesecev pozneje je na svet prirojala Marija.⁴⁸ Po taščini smrti je gospodar hiše in zraven spadajoče posesti postal vdovec Jožef.⁴⁹

pomeridiana, leuantib(us) nobili d(omi)no Adamo Balthasare Pruegl telonario et nobili d(omi)na Maria Barbara Simandlin praefectisa domini Reichenburgensis, per me Joannem bapt(ist)a Sauersnigh cooperatorem loci (NŠAM, matične knjige, RMK Brestanica 1709–1736, 24. 8. 1725); 27 hui(us) bapt(tiza)t(us) est hora 10a mane Joannes Josephus filius legitimus ex parentib(us) d(omi)no Josepho Klaus pictore loci et d(omi)na Elisabetha consorte, leuantib(us) d(omi)no Mathia Ferdinando Simandl praefecto loci et d(omi)na Anna Veronica Preglin telonissa loci, bapt(izauit) Gregorio Henrico Kirchlang p(aroc)ho loci (ibid., 27. 12. 1726); 20 huius, Francisca Apolonia filia legitima bapt(izat)a hora 9 mane ex parentibus domino Josepho Klaus pictore loci et dominae Elisabethae (con)sorte nata a Wremmin, leuantib(us) perillustri domino Ferdinando de Slabi signifero celsissimi regiminis a Waderboren et generosa domina Barbara Simandlin praefectisa loci, bapt(izauit) vero Gregorio Henrico Kirchlang p(aroc)ho loci (ibid., 20. 1. 1728); 14 huius bapt(izat)a e(st) Anna Maria circa horam 9 antemerid(ianam) patris d(omini) Josephi Klaush et coniugis eius d(omi)nae Elisabethae, levantib(us) d(omi)no Mathia Ferd(inand) Simandl praefecto loci et d(omi)na Maria Barbara Simandlin, per Carolum Kreiner coop(eratorem) loci, ex oppido (ibid., 14. 7. 1729); 15 huius Francisca Klausin 2 annorum (NŠAM, matične knjige, MMK Brestanica 1719–1766, 15. 7. 1729); 26 mai, Maria Clausin annorum 3 (ibid., 26. 5. 1731).

⁴⁶ Celje, Zgodovinski arhiv (ZAC), ZAC 7 37 U, Šiftni register gospodstva Brestanica 1725, fol. 2.

⁴⁷ 29 currentis, d(omi)na Elisabetha Klausin annorum 38, sacramentis provis(a) (NŠAM, matične knjige, MMK Brestanica 1719–1766, 29. 8. 1730).

⁴⁸ Maria filia illeg(itima) d(omini) patris Josephi Klauss pictoris et Helenae concubinae eius bapt(izat)a est 6. huius, per me ut supra, patrini sunt Joannes Zacharia et Gertrudis Sydariza, ex oppido (NŠAM, matične knjige, RMK Brestanica 1737–1766, 6. 8. 1744).

⁴⁹ ZAC, ZAC, ZAC 7 31 U, Šiftni register gospodstva Brestanica in Turn pod Brestanico 1747, fol. 4.

V Brestanici sta se zakonca Klaus uvrščala med trško elito. Zastopniki njunih otrok pri krstu so bili najvidnejši prebivalci tega obsavskega trga, na primer upravitelj gospostva Brestanica Matija Ferdinand Simandl in njegova žena, pa cesarski mitničar Adam Baltazar Pregl in njegova žena ter vojaški uslužbenec Ferdinand de Slabi.

O slikarskem opusu Jožefa Klause na tem področju še ni prav veliko znanega. Na osnovi podpisa se z gotovostjo lahko trdi, da je avtor antependija na oltarju sv. Marka v podružnični cerkvi sv. Ane na Babni Gori in slike v atiki glavnega oltarja severne kapele župnijske cerkve sv. Petra.⁵⁰ 64-letnega slikarja so položili k zadnjemu počitku na domačem pokopališču 15. aprila 1764.⁵¹

V Brestanici je sredi 18. stoletja krajši čas deloval tudi slikar *Marko Zgavec oziroma Segavec (Sgavetz, Segavetz)*. Ali sta bila z domačim slikarjem Klausom v kakršnem koli osebnem ali poslovnem stiku, se na osnovi vpisov v župnijske matice seveda ne da ugotoviti. Kot botra nikoli ne nastopata skupaj. Kakor koli, Marko se v vlogi botra omenja novembra 1751 in januarja 1753.⁵²

V drugi polovici 18. stoletja je na gradu Brestanica nekaj časa živel Janez Mihael Schram. Njegova tukajšnja zaposlitev ni bila v nikakršni povezavi s slikanjem ali podobno dejavnostjo, ampak je vodil upravo gospostva Brestanica in Turn pod Brestanico.⁵³ Attems ga je na to delovno mesto postavil kmalu po letu 1760.⁵⁴ Poslovanje go-

⁵⁰ BADOVINAC 1991, cit. n. 43, pp. 29-30; Jože CURK, Brestanica, gradbeno zgodovinski oris, *Brestanica*, Brestanica 1982, p. 120.

⁵¹ *15. aprilis sepultus est d(ominus) Josephus Claus pictor, provisus ob(us) s(acro)s(ancti) sa(cra)m(en)tis, aetatis suae 64 annorum, ex opido* (NŠAM, matične knjige, MMK Brestanica 1719–1766, 15. 4. 1764).

⁵² *Catharina filia leg(itima) patris Georgii Krintz et Gertrudis eius coniugis baptizata est 21ma 9bris 751 per me ut supra, patrini fuere d(ominus) Marcus Segavetz pictor et Gertrudis Sidarin, ex Schedumb* (NŠAM, matične knjige, RMK Brestanica 1737–1766, 21. 11. 1751); *Antonius filius legitimus patris Thomae Maigushar et Agnetis eius coniugis baptizatus est 12ma januarii per me ut supra, patrini fuere d(ominus) Marcus Sgavetz pictor et Maria Korittnigin, ex oppido* (ibid., 12. 1. 1753).

⁵³ Na 46 imenjskih funtov ovrednoteno posest Turn pod Brestanico je leta 1721 kupil lastnik gospostva Brestanica Ignac Marija grof Attems in jo nato združil z že omenjenim gospostvom (ZADRAVEC 2009, cit. n. 4, p. 110).

⁵⁴ 5. aprila 1760 je delovno mesto upravitelja še zasedal Jakob Mikolič, medtem ko se Mihael Schram na tej funkciji prvič omenja 13. aprila 1762 (NŠAM, matične knjige, RMK Brestanica 1737–1767, 5. 4. 1760 in 13. 4. 1762).

1. Naslovna stran dvoletnega obračuna gospostva Bretnica in Turn pod Bretnico

2. Grad Brestanica, 1766

3. Dvorec Turn pod Brestanico, 1766

spostva je upravitelj svojemu delodajalcu med drugim redno izkazoval s sestavo letnih obračunov. Tistega za leti 1764 in 1765 je še posebno lepo opremil. Na naslovno stran je namreč narisal risbo, ki je odražala vsebino obračuna, in se tako izkazal kot dober ljubiteljski risar.⁵⁵

V zgornjem delu risbe je pod naslovom narisal grb Jožefa Bernarda Marije grofa Attemsa, takratnega lastnika gospodstva, oboje pa razkriva v ozadju razgrnjena »gledališka« zavesa. V spodnjem delu risbe izstopata najpomembnejši gospoščinski zgradbi, in sicer grad Brestanica (oziroma Rajhenburg) ter pod njim ležeči dvorec Turn pod Brestanico. Levo od zgradb so številčno in slikovno prikazani letni prihodki, desno pa odhodki. Denarne prihodke ponazarja manjša risba, na kateri podložnik za mizo sedečemu upravitelju podaja denar, naturalne prihodke pa motiva vinske trte in snopa žita. Največji delež gospoščinskih odhodkov je predstavljal denar, ki ga je upravitelj navadno večkrat letno dajal imetniku gospodstva. V tem primeru ne gre za dobiček, saj je moral Attems z delom tega zneska poplačati še letne deželne davke in morebitne druge naklade. V spodnjih dveh kotih risbe sta narisana še motiva iz tamkajšnjega vsakdanjega življenja: v levem govedo na paši, medtem ko v desnem čoln z dvema čolnarjema na Savi. Lahko da sta slednja ribiča, ki se peljeta odvreč ribiško mrežo, ali pa gre za prikaz rečnega prevoza blaga.

⁵⁵ Gradec, Steiermärkisches Landesarchiv, fond Archiv Attems, karton 380, zv. 1593, Obračun upravitelja združenih gospodstev Brestanica in Turn pod Brestanico 1764–1765, fol. 0.

Schramova risba iz leta 1766 je za zgodovino profanih objektov na Štajerskem še posebej pomembna. Ohranjene upodobitve tovrstnih objektov iz zgodnjega novega veka so redke, še posebej tiste, ki zadevajo 18. stoletje. Prvič objavljeni risbi brestaniškega gradu in dvorca Turn pod Brestanico iz druge polovice 18. stoletja bosta tako zapolnili luknjo v ohranjenih upodobitvah od leta 1689 dalje ter omogočili natančnejšo analizo obnov, prenov ali kakšnih drugih gradbenih posegov skozi zgodovino obeh stavb.

Kakršni koli drugi Schramovi risarski ali slikarski dosežki trenutno niso znani. Na območju med Savo, Sotlo in Savinjo se v župnijskih matičnih knjigah zadnjič omenja 14. januarja 1772, ko je bil v župnijski cerkvi sv. Vida na Planini pri Sevnici priča mladoporočencu Francu Ksaverju Hustru, takratnemu upravitelju gospostva Blagovna.⁵⁶ V času nastanka risbe je bil najverjetneje star nekje med tridesetimi in šestdesetimi leti. Na to gre sklepati na osnovi več dejstev. Tako pomembne in odgovorne službe, kot je bilo vodenje gospodarske uprave, zagotovo ni dobil pred nastopom polnoletnosti, torej pred dopolnjenim 24. letom starosti. Glede na to, da je risba nastala vsaj štiri leta po njegovi tukajšnji namestitvi, je takrat na hrbtu nosil že vsaj tri križe. Skrajno starost, torej šestdeset let, pa nekako dokazujejo rojstva štirih otrok. Med letoma 1762 in 1770 mu je namreč žena Marija Tereza povila tri sinove in hčerko,⁵⁷ kar pomeni, da pretirano star še ni bil. Njegov izvor za zdaj prav tako še ni znan. Obstaja možnost, da je bil iz teh krajev. Med letoma 1734 in 1742 (morda še nekoliko dlje) je na gradu Podsreda službo upravitelja opravljal neki Martin Jakob Schram,⁵⁸ ki bi tako po priimku kot tudi časovno lahko bil Mihaelov oče. Ne nazadnje tudi opravljanje enake »podeželske« uradniške službe znotraj ene družine ni bila redka stvar, kar govori v korist rodbinski povezanosti obeh posameznikov.

⁵⁶ Planina pri Sevnici, župnijski arhiv, matične knjige, PMK Sv. Vid na Planini 1730–1802, 14. 1. 1772.

⁵⁷ NŠAM, matične knjige, RMK Brestanica 1737–1766, 13. 11. 1762 in 30. 9. 1765; NŠAM, matične knjige, RMK Brestanica 1767–1774, 28. 12. 1768 in 29. 3. 1770.

⁵⁸ NŠAM, matične knjige, RMK Podsreda 1732–1757, 30. 8. 1734, 6. 10. 1736, 24. 9. 1738 in 23. 7. 1742; NŠAM, matične knjige, PMK Šmarje pri Jelšah 1703–1747, 9. 10. 1735.

Rezultat pregleda ohranjenih župnijskih matičnih knjig je nekoliko zapolnil vrzeli v mozaiku življenja in delovanja trinajstih baročnih in poznobaročnih slikarjev na območju dela Spodnje Štajerske. S tem raziskava še ni končana. V naslednjih – predvidoma treh – letih bodo pregledane še preostale ohranjene župnijske matice in na podoben način predstavljeni še preostali omenjeni slikarji, posebna razprava pa bo namenjena tudi kiparjem, arhitektom oziroma zidarjem in štukaterjem.

Viri ilustracij: Dejan Zadavec

UKD 75.034.7(497.4)
izvirni znanstveni članek - original scientific paper

NOTES ON PAINTERS IN THE LOWER STYRIAN PARISH REGISTERS (UP TO 1770) PART ONE: THE REGION BETWEEN THE SAVA, SOTLA AND SAVINJA RIVERS

Summary

Parish registers are a very useful source for biographical research on individual artists and indirectly also for the attribution of various works of art. Every piece of information discovered is particularly valuable when other archival sources are not available or are lost and when the stylistic and critical comparison of works of art does not yield concrete results. Study of 97 preserved parish registers with approximately 270,000 entries has revealed the presence of several Baroque and Late Baroque painters in an area of 850 km² between the rivers Sava, Sotla and Savinja.

In the first quarter of the eighteenth century, the lay patron Count Ignac Marija Attems commissioned Janez Ignac Flurer and Janez Jakob Raiser to display their artistic skill in Podčetrtek (Windisch Landsberg) and Brežice (Rain), and at the turn of the eighteenth century, he commissioned Frančišek Karel Remb of Radovljica to paint at the Brežice castle. In Šmarje pri Jelšah (Erlachstein), Janez Krstnik Kuen and a man called Schmiedmann worked for the counts of Gaisruck for some time. Between 1733 and 1773 Jožef Weitenhiller, who owned a property in the neighbouring village of Zastranje, served as a painter not only in the churches of Šmarje and for the counts of Gaisruck, but also further afield. Jurij Strasburger, Martin Trer and Matija Obermayer worked and lived in Laško (Tüffer) for some time, Matija Klemen in Sevnica

(Lichtenwald), and Jožef Klaus and Marko Zgavec in the nearby market town of Brestanica (Reichenburg) further south.

The caretaker of the Brestanica estate also tested his artistic skills: Janez Mihael Schram adorned the title page of the accounting book of the estate's revenues in 1764 and 1765 with a drawing that was well suited to the content of the book and is particularly important for the history of secular buildings in Styria. Namely, it depicts Brestanica Castle and the Turn Mansion near Brestanica. Because no other depictions of the two buildings from the eighteenth century have survived, the drawing will facilitate a more detailed analysis of their restorations, rebuilding and other construction works throughout history.

Captions:

1. Title page of the two-year accounting book of the estates of Brestanica nad Turn near Brestanica
2. Brestanica Castle 1766
3. Turn Mansion near Brestanica 1766